

DE INTERNATIONALE TELLINGEN VAN 1981 EN 1982.

1. Inleiding.

Eind vorig jaar kregen we de beschikking over de telresultaten van de "International Beached Bird Survey 1982". Tim Stowe (RSPB) werkt sinds vorig jaar niet meer aan olieslachtoffers. Hij publiceerde de gegevens over het tijdvak 1972-81 in een lijvig verslag dat begin 1982 uitkwam (Stowe 1982). Zijn werk is inmiddels overgenomen door Lesley Underwood. Het is te hopen dat zij eenzelfde periode deze organisatie zal kunnen blijven doen.

In dit verslag een overzicht van de tellingen in 1981 en 1982. Helaas ontbreken in beide jaren gegevens van Noorse, Deense en Belgische zijde. Dit is in het bijzonder een gemis voor 1981 (olie-ramp in de oostelijke Noordzee), en ook een wat merkwaardig hiaat omdat er gezien enkele publicaties wel degelijk werd geteld.

De Nederlandse telresultaten werden al eerder in detail besproken (Nieuwsbrief NSO 3:36-41 en 3:89-102). De landelijke telling over 1980, plus bijbehorende resultaten van de overige deelnemende landen, werd gepubliceerd in het jaarverslag over 1980. In dit verslag zal verder geen gedetailleerde aandacht aan het Nederlandse telresultaat worden besteedt. In plaats daarvan zal, met het oog op storende hiaten voor wat betreft 1981, gebruik gemaakt worden van elders gepubliceerde cijfers.

2. Telwerk en resultaten.

2.1. Beached Bird Survey 1981 (Stowe 1982).

Stowe verzamelde gegevens van 3.304 kilometer Europese kust. In tabel 1. en figuur 1. zijn de resultaten gegeven. We zien onmiddellijk de uitzonderlijke resultaten van de Nederlandse en Westduitse kust. Sinds het rampjaar 1981 zijn tal van publicaties verschenen. Hieruit is een wat duidelijker beeld te destilleren voor wat er gaande was in de oostelijke Noordzee, van begin december 1980 tot en met maart 1981. Hoe uitzonderlijk de gegevens zijn blijkt ook nog eens uit figuur 3. Hier zijn de telresultaten voor de Deense, Westduitse, Nederlandse en Belgische kust voor de jaren 1972 tot en met 1982 gegeven (Stowe 1982 en Underwood 1982).

■ Noorwegen/Zweden

Geen RSPB-cijfers beschikbaar. De eind december door het Skagerrak varende MV Stylis, een Griekse tanker, loosde een hoeveelheid olie die ca. 50.000 zeevogels op de Zweedse en Noorse kust deed aanspoelen (Anker-Nilssen & Røstad 1981, Uddén & Ahlund 1981). De nog levende dieren werden afgemaakt. De soorten die het zwaarst werden getroffen waren: Zeekoet *Uria aalge* 60%, Kleine Alk *Alca alle* 12,5%, Eidereend *Somateria mollissima* 11% en Alk *Alca torda* 9,5%. Het grootste deel van deze vogels werd gevonden op de Zweedse Skagerrakkust, Bohuslän, maar grote aantallen werden ook aangetroffen op de Noorse kust, westelijk tot Farsund.

■ Denemarken

Geen RSPB-cijfers beschikbaar maar ook geen andere publicaties bekend. Gezien de gebeurtenissen in de Zuidoostelijke Noordzee en het Skagerrak zouden we zowel op de kust van Zuidwest als Noordoost Jutland wel degelijk grote aantallen olieslachtoffers verwachten.

■ West Duitsland

In de in tabel 1. gepresenteerde resultaten blijkt al dat het aantal vondsten in West Duitsland in eenzelfde orde van grootte lag als voor de Nederlandse kust. De voornaamste soort is hier de Zeekoet (37,8%, $n = 1.734$), daarnaast een groot aantal meeuwen (*Larus species* 30,7%, Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla* 7,7%) en een, in vergelijking met Nederland, groot aantal zeeëenden (7,3%). Vauk (1982) telde op Helgoland verreweg de grootste aantallen olieslachtoffers sinds het onderzoek daar in 1960 begon.

■ Nederland

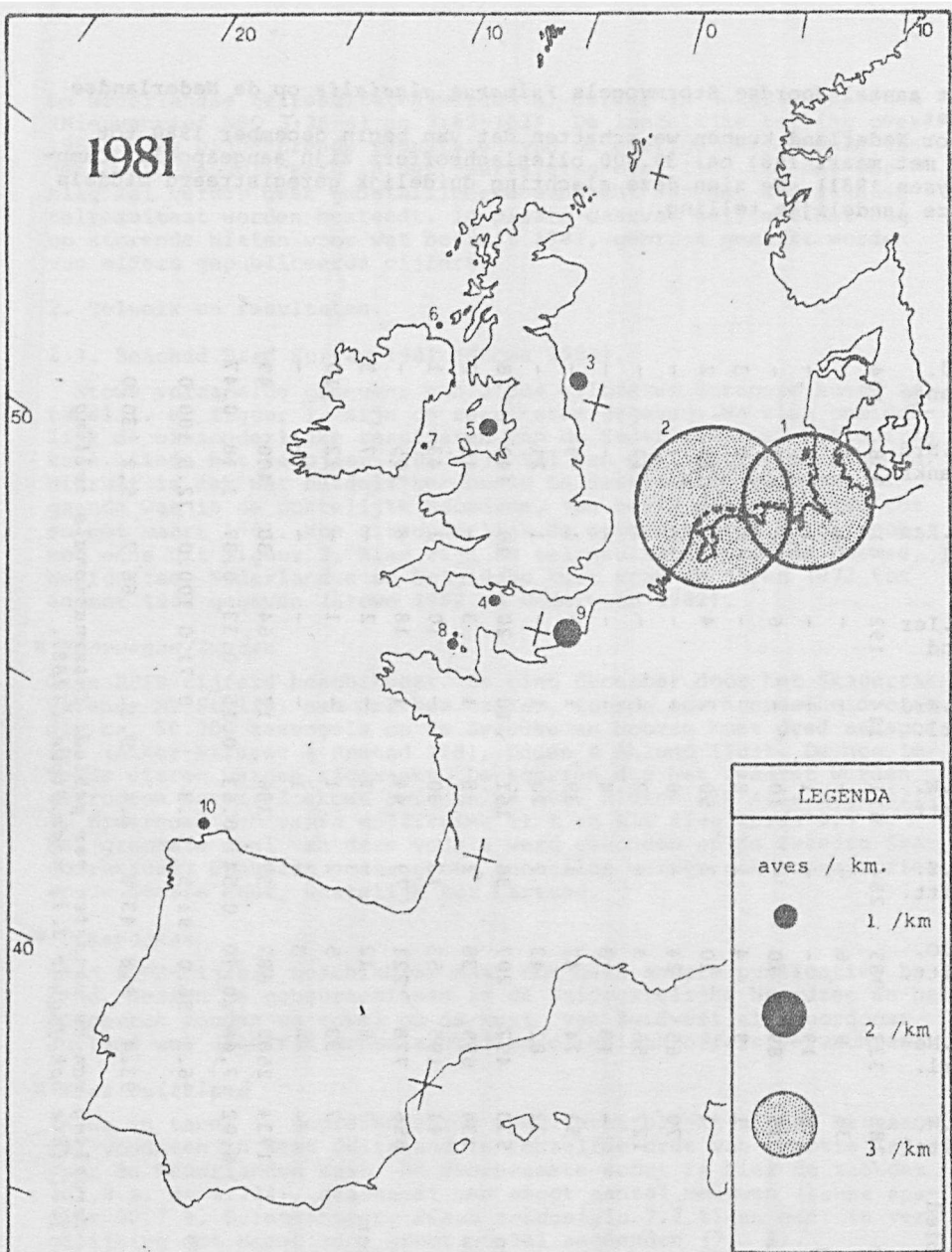
Ook aan de Nederlandse kust was de Zeekoet het voornaamste slachtoffer (zie tabel 1., 30,1%, $n = 2.582$). De alkachtigen als geheel maakten hier 39,2% van het totaal uit. De Drieteenmeeuw was een veel talrijker slachtoffer dan voor de Duitse kust (25,5%). Opmerkelijk groot, in vergelijking met alle andere Europese landen, is

het aantal Noordse Stormvogels *Fulmarus glacialis* op de Nederlandse kust.

Voor Nederland kunnen we schatten dat van begin december 1980 tot en met maart 1981 ca. 30.000 olieslachtoffers zijn aangespoeld (Camp-huysen 1981). We zien deze slachting duidelijk geregistreerd middels deze landelijke telling.

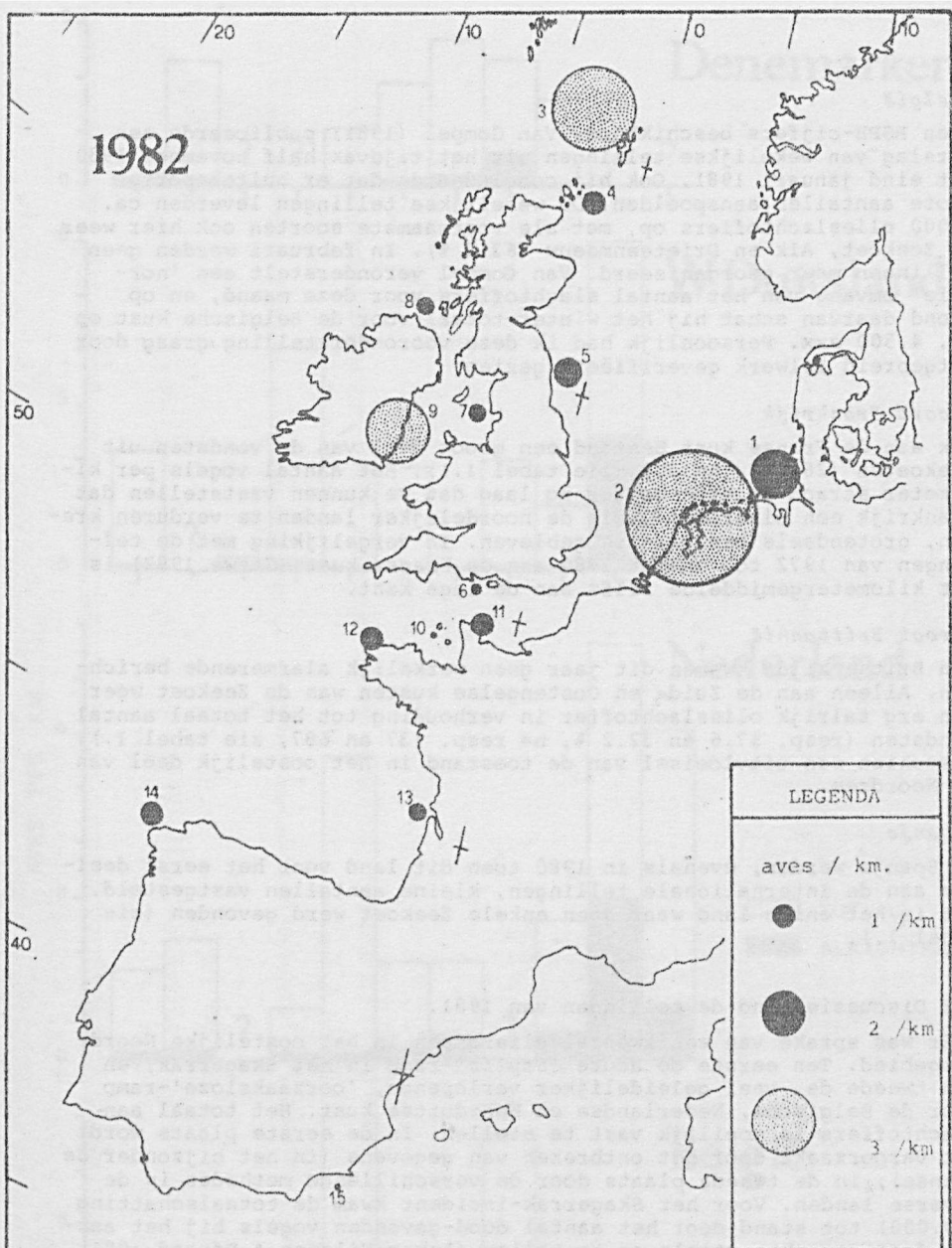
gebied	1.W. Duitsl	2.Ne- derl.	3.O. Britt.	4.Z. Britt.	5.W. Britt.	6.Nrd Ierl.	7.Ier land	8.Kan Eil.	9.Nrd Frankr	10. Spanje
afstand (km.)	288	337	985	254	611	114	192	81	338	104
duikers	38	9	6	-	-	-	-	1	4	-
futen	1	19	-	-	1	1	-	1	2	-
Nrdse Stormv.	35	89	10	-	10	-	6	-	1	-
Jan van Gent	1	9	4	1	8	-	-	4	10	3
aalscholvers	1	-	10	2	50	2	4	2	19	2
Bidereend	70	65	24	-	6	-	-	-	1	-
zeeënden	127	55	1	-	2	-	-	1	11	-
duikeenden	-	13	3	-	4	-	-	-	-	-
ov.eenden	51	74	47	1	39	1	-	1	9	-
steltlopers	32	82	43	7	20	1	-	1	21	-
Larus-meeuwen	533	497	207	30	161	10	20	10	140	28
Drieteenmeeuw	134	659	38	2	8	1	3	-	15	2
Alk	41	195	53	13	30	-	10	1	43	1
Zeekoet	656	778	221	79	44	1	18	8	105	-
Papegaaiduiker	7	5	12	-	1	-	2	-	7	3
alkachtigen	7	33	5	2	1	-	1	-	12	10
overigen	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-
TOTAAL	1734	2582	687	137	386	17	64	30	400	49
aves/km.	6.02	7.66	0.70	0.54	0.63	0.15	0.33	0.37	1.18	0.47
% alkachtigen met olie		96.3	56.0	91.5	51.3	0	71.0	100.0	72.5	100.0
% meeuwen met olie		93.4	9.8	43.8	2.4	9.1		66.7	5.2	30.0

tabel 1. Verdeling van de vondsten per gebied. Internationale telling 1981 (zie ook figuur 1.), naar Stowe (1982).

figuur 1. Resultaten van de Internationale stookolieslachtoffer-telling eind februari 1981.

1= W.Duitsland, 2= Nederland, 3= Gr.Britt.oost, 4= Gr.Britt. zuid, 5= Gr.Britt.west, 6= N.Ierland, 7= Ierland, 8= Kanaal-eil., 9= N.Frankrijk, 10= Spanje. (Naar Stowe 1982).

figuur 2. Resultaten van de Internationale stookolieslachtoffer-telling eind februari 1982.

1= W.Duitsland, 2= Nederland, 3= Shetlands, 4= Orkneys, 5= Gr. Britt.oost, 6= Gr.Britt.zuid, 7= Gr.Britt.west, 8= N.Ierland, 9= Ierland, 10= Kanaaleil., 11= Normandië (F), 12= Bretagne (F), 13= Golf v Biskaje (F), 14= Spanje (Atl.), 15= Spanje (Medit.).
(Naar Underwood 1982).

■ België

Geen RSPB-cijfers beschikbaar. Van Gompel (1981) publiceerde een verslag van wekelijkse tellingen uit het tijdvak half november 1980 tot eind januari 1981. Ook hij concludeerde dat er buitensporig grote aantallen aanspoelden. De wekelijkse tellingen leverden ca. 4.000 olieslachtoffers op, met als voornaamste soorten ook hier weer de Zeekoet, Alk en Drieteenmeeuw (63.2 %). In februari werden geen tellingen meer georganiseerd. Van Gompel veronderstelt een 'normale' omvang van het aantal slachtoffers voor deze maand, en op grond daarvan schat hij het winter-totaal voor de Belgische kust op ca. 4.500 exx. Persoonlijk had ik deze vooronderstelling graag door uitgebreid telwerk geverifieerd gezien.

■ Noord Frankrijk

Ook aan de Franse kust bestond een groot deel van de vondsten uit Zeekoeten (26.3 %, n= 400 (zie tabel 1.)). Het aantal vogels per kilometer strand is hier echter zo laag dat we kunnen vaststellen dat Frankrijk een olieramp, zoals de noordelijker landen te verduren kregen, grotendeels bespaard is gebleven. In vergelijking met de tellingen van 1972 tot en met 1980 aan de Franse kust (Stowe 1982) is het kilometergemiddelde zelfs aan de lage kant.

■ Groot Brittannië

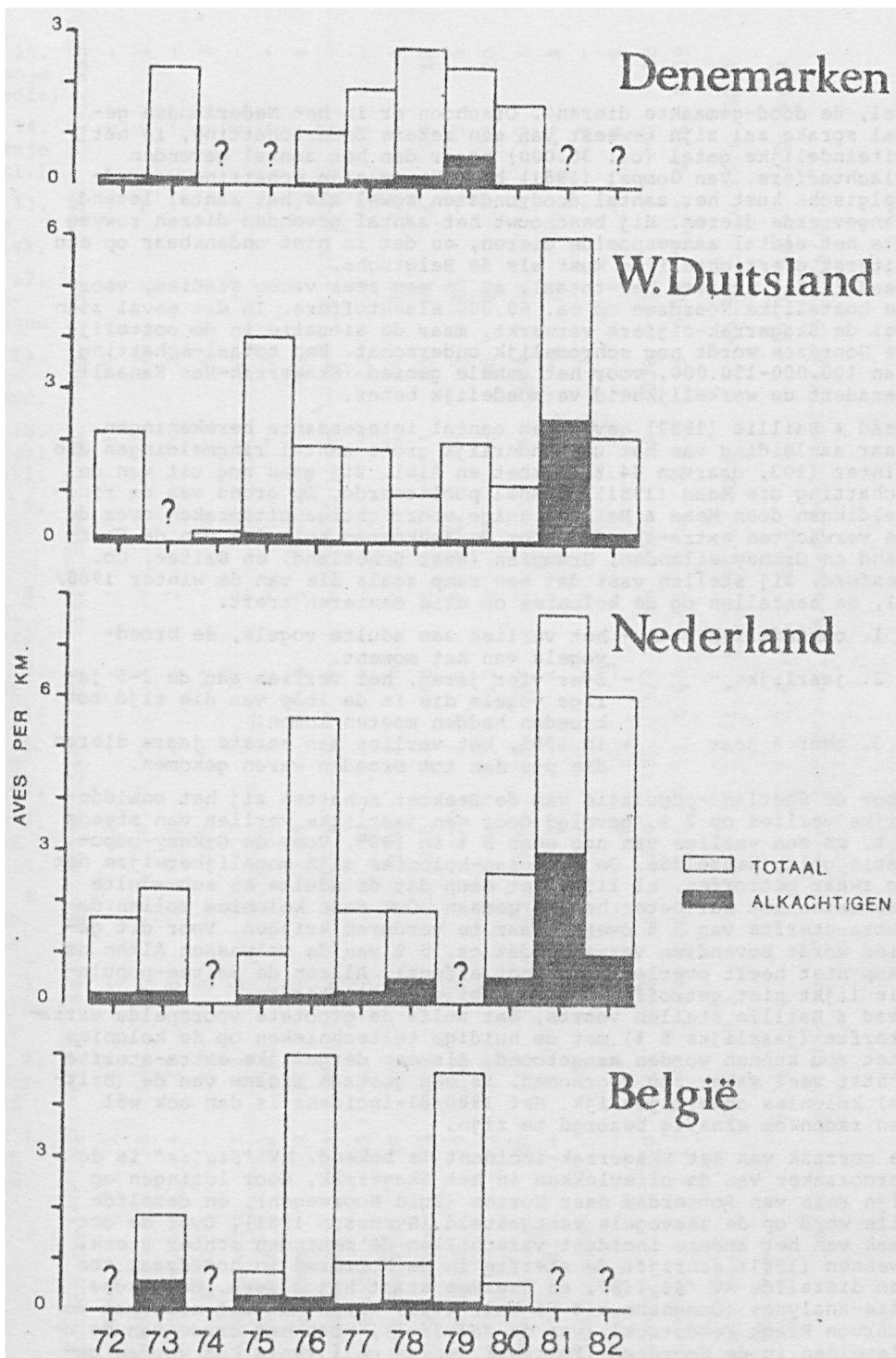
Van Britse zijde kwamen dit jaar geen werkelijk alarmerende berichten. Alleen aan de Zuid- en Oostengelse kusten was de Zeekoet weer een erg talrijk olieslachtoffer in verhouding tot het totaal aantal vondsten (resp. 57.6 en 32.2 %, n= resp. 137 en 687, zie tabel 1.). Misschien een uitvloeisel van de toestand in het oostelijk deel van de Noordzee.

■ Spanje

In Spanje werden, evenals in 1980 toen dit land voor het eerst deelnam aan de Internationale tellingen, kleine aantallen vastgesteld. Het is het enige land waar geen enkele Zeekoet werd gevonden (zie tabel 1.).

2.2 Discussie rond de tellingen van 1981.

Er was sprake van een tweetal olierampen in het oostelijke Noord-zeegebied. Ten eerste de acute "*Stylis*"-ramp in het Skagerrak, en ten tweede de, veel geleidelijker verlopende, 'oorzaaksloze'-ramp voor de Belgische, Nederlandse en Westduitse kust. Het totaal aan slachtoffers is moeilijk vast te stellen. In de eerste plaats wordt dit veroorzaakt door het ontbreken van gegevens (in het bijzonder de Deense), in de tweede plaats door de verschillende methodes in de diverse landen. Voor het Skagerrak-incident kwam de totaalschatting (50.000) tot stand door het aantal dood-gevonden vogels bij het aantal dood-gemaakte vogels op te tellen (Anker-Nilssen & Røstad 1981, Udden & Ahlund 1981). Voor West Duitsland zijn alleen zeer lokale totalen bekend (Vauk 1981, Vauk 1982), terwijl er geen overzicht te krijgen valt voor het gehele gebied. Op grond van de resultaten tijdens de Internationale telling (tabel 1., figuur 3.), mogen we aannemen dat de situatie vergelijkbaar was met de Nederlandse kust. Voor Nederland is berekend hoeveel slachtoffers er, op grond van intensief telwerk gedurende de totale periode, kunnen zijn aangespoeld (Camphuysen 1981). Dat is weer een ander getal. Daarbij zijn de levend aangevoerde vogels (de asiel-dieren) niet meegeteld (Noorwegen

figuur 3. Kilometergemiddeldes tijdens de landelijke tellingen van 1972-82 (Stowe 1982, Underwood 1982).

wel, de dood-gemaakte dieren). Ofschoon er in het Nederlandse geval sprake zal zijn geweest van een zekere onderschatting, is het uiteindelijke getal (ca. 30.000) hoger dan het aantal gevonden slachtoffers. Van Gompel (1981) betreft in zijn schatting voor de Belgische kust het aantal doodvondsten zowel als het aantal levend aangevoerde dieren. Hij beschouwt het aantal gevonden dieren ruwweg als het aantal aangespoelde dieren, en dat is niet ondenkbaar op een uiterst overzichtelijke kust als de Belgische.

Mead (1981) schatte het totaal, al in een zeer vroeg stadium, voor de oostelijke Noordzee op ca. 60.000 slachtoffers. In dit geval zijn wel de Skagerrak-cijfers verwerkt, maar de situatie in de oostelijke Noordzee wordt nog schromelijk onderschat. Een totaal-schatting van 100.000-150.000, voor het gehele gebied (Skagerrak-Het Kanaal), benadert de werkelijkheid vermoedelijk beter.

Mead & Baillie (1982) geven een aantal interessante berekeningen naar aanleiding van het uitzonderlijk grote aantal ringmeldingen die winter (103, daarvan 84 % Zeekoet en Alk). Zij gaan nog uit van de schatting die Mead (1981) zo snel publiceerde. Op grond van de ringmeldingen doen Mead & Baillie enige voorzichtige uitspraken over de te verwachten extra-sterfte voor de Zeekoeten kolonies van de Shetland en Orkney eilanden, Grampian (West Schotland) en Saltee, Co. Wexford. Zij stellen vast dat een ramp zoals die van de winter 1980/81, de aantallen op de kolonies op drie manieren treft:

1. onmiddelijk - het verlies aan adulte vogels, de broedvogels van het moment.
2. jaarlijks - over vier jaren, het verlies aan de 2-5 jarige vogels die in de loop van die tijd tot broeden hadden moeten komen.
3. over 4 jaar - in 1985, het verlies aan eerste jaars dieren die pas dan tot broeden waren gekomen.

Voor de Shetland-populatie van de Zeekoet schatten zij het onmiddelijke verlies op 2 %, gevolgd door een jaarlijks verlies van steeds 1 %, en een verlies van nog eens 5 % in 1985. Voor de Orkney-populatie geldt hetzelfde. De Grampian-kolonies zijn mogelijkerwijze net zo zwaar getroffen, al lijkt het erop dat de adulte en sub-adulte Zeekoeten het wat beter hebben gedaan. Ook deze kolonies zullen de extra-sterfte van 5 % over 4 jaar te verduren krijgen. Voor dit gebied wordt bovendien verwacht dat ca. 5 % van de volwassen Alken de ramp niet heeft overleefd (direct effect). Alleen de Saltee-populatie lijkt niet getroffen door een bijzondere sterfte.

Mead & Baillie stellen voorts, dat zelfs de grootste voorspelde extra-sterfte (jaarlijks 5 %) met de huidige teltechnieken op de kolonies niet zou kunnen worden aangetoond. Als een dergelijke extra-sterfte echter veel vaker zou voorkomen, is een gestage afname van de (Britse) kolonies onvermijdelijk. Het 1980/81-incident is dan ook wél een reden om ernstig bezorgd te zijn.

De oorzaak van het Skagerrak-incident is bekend. MV "*Stylis*" is de veroorzaker van de olievlekken in het Skagerrak, door lozingen op zijn reis van Rotterdam naar Horten (Zuid Noorwegen), en dezelfde olie werd op de zeevogels vastgesteld (Svensson 1981). Over de oorzaak van het andere incident verschillen de meningen echter sterk. Swennen (1981) schrijft de sterfte in de Noordzee in hoofdzaak toe aan diezelfde MV "*Stylis*", en daarmee staat hij alleen. Belgische olie-analyses (Quaghebeur & De Wulf 1981) wezen uit dat noch met de 'Carbon Black Feedstock' (van de "*Stylis*"), noch met crude van de olievelden in de Noordzee (Forties), enige gelijkenis kon worden gevonden. Op de door hen onderzochte monsters werden tenminste drie ver-

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
	West Dld.	Neder-land	Shetl. Eil.	Orkn. Eil.	Oost Britt.	Zuid Britt.	West Britt.	Nrd. Ierl.	Ierl.	Kanaal eil.	Nor-mand.	Bre-tagne	G.v. Bisk.	Spanje (atl.)	Spanje (medit)
afstand (km.)	94	413	54	38	927	255	551	131	182	80	300	259	10	211	555
duikers	5	19	-	-	2	-	-	1	5	1	5	-	-	1	-
futen	1	136	-	-	4	-	1	-	-	-	12	-	-	-	1
N.Stormv.	4	27	8	3	42	-	1	2	-	-	2	-	-	-	-
Jan van G.	-	11	3	-	15	9	11	-	46	-	6	8	-	5	3
aalscholvers	1	2	16	3	37	2	27	6	13	-	4	13	-	5	-
Eidereend	12	106	-	-	30	-	7	-	-	-	2	-	-	-	-
zeeëenden	9	173	-	-	8	-	3	5	28	-	13	6	-	-	1
duikeenden	2	85	-	-	9	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-
ov.eenden	39	530	-	-	86	-	39	-	-	-	21	4	-	1	-
steltlopers	10	308	-	-	190	2	44	2	-	1	6	16	1	4	1
Larus meeuw	74	608	4	2	338	27	162	10	13	3	93	81	4	99	16
Drieteenm.	20	110	5	2	52	3	6	2	42	-	5	15	-	5	1
Alk	3	48	18	8	48	7	17	28	-	-	36	47	1	38	20
Zeekeet	20	343	155	23	366	79	58	40	413	4	124	41	1	10	1
Papegaaid.	-	-	3	-	5	-	-	-	-	-	-	10	-	26	1
alkachtigen	-	9	1	-	14	5	-	2	-	-	1	7	-	4	-
overigen	-	2	-	-	2	-	-	-	3	-	-	5	-	4	5
TOTAAL	200	2517	213	41	1248	135	377	98	566	9	330	254	7	202	50
aves/km.	2.13	6.09	3.94	1.08	1.35	0.53	0.68	0.75	3.11	0.11	1.10	0.98	0.70	0.96	0.09
% alkacht.		93.5	28.2	0	48.3	92.3	41.3	94.3	98.6	50.0		40.9		0 55.1	50.0
met olie															
% meeuwen		71.6	0	0	21.0	53.3	3.8	41.7	69.2	0		17.7	50.0	21.2	64.7
met olie															

tabel 2. Verdeling van de vondsten per gebied, Internationale telling 1982 (zie ook figuur 2.), naar Underwood 1982.

schillende oliefracties gevonden (n= 10). Dit betekent dat meerdere bronnen van verontreiniging de oorzaak waren van de sterfte. De juiste herkomst kon door hen niet worden bepaald. Vauk (1982) publiceerde de resultaten van 29 analyses waarvan er, met enige voorzichtigheid, 10 wezen in de richting van ruwe Noordzee-olie. Van bilge-olie was hier in geen enkel geval sprake, en slechts driemaal handelde het om geraffineerde olieprodukten.

2.3. Beached Bird Survey 1982 (Underwood 1982).

Lesley Underwood ontving de gegevens van 4.060 km. kust. Het verschil met 1981 zat hem vooral in een betere bezetting in Spanje (1981 104 km., 1982 766 km.). In West Duitsland werd dit jaar iets minder geteld (288 - 94 km.), Frankrijk zat daarentegen weer in de lift (338 - 566 km.), evenals Nederland (337 - 413 km.) terwijl de Britse Eilanden hun niveau handhaafden (2.237 - 2.218 km.). In tabel 2. zijn de resultaten weergegeven. De gemiddelden zijn weer in kaart gebracht (figuur 2.). Nederland, de Shetlands en Ierland vallen uit de toon.

In Nederland werden gevonden: grote aantallen door vorst (futen 5 %, steltlopers 12 % en eenden (excl. Eiderend *Somateria mollissima* en zeeëenden *Melanitta spec.*) 24 % van het totaal, n= 2.517), maar ook een groot aantal olieslachtoffers (93.5 % van de alkachtigen (n= 400) en 71.6 % van de meeuwen (n= 718) met olie bevuild). De situatie voor de Nederlandse kust beschouw ik verder als voldoende beschreven (Camphuysen 1982). De Nederlandse kust onderscheidt zich hiermee weer nadrukkelijk. In figuur 3. zien we dat de resultaten zich niet alleen in internationaal opzicht onderscheiden, ook voor ons land zijn dergelijke aantallen ongewoon.

Op de Westduitse kust worden heel 'normale' aantallen gevonden. Heelaas ontbreken ook in 1982 de Deense en Belgische gegevens. Er zijn mij (nog) geen andere publicaties uit deze gebieden bekend die ter vergelijking aangevoerd zouden kunnen worden.

Grote aantallen ook op de Shetlands. In tabel 2. zien we dat het voor een zeer groot deel om Zeekoeten gaat (72.8 %, n= 213). Van de alkachtigen hier was echter nauwelijks meer dan een kwart bevuild met olie. De steekproef op de Shetlands (54 km.) is vrij klein. Toeval kan in dit geval niet worden uitgesloten.

Anders is de situatie op de Ierse kust. Een grote steekproef (182 km.), een groot aandeel alkachtigen (73.5 %, n= 566), waarvan een groot deel met olie was besmeurd (98.6 %, n= 416). Meer details dan de cijfers in tabel 2. staan ons niet ter beschikking. Het is waarschijnlijk dat het in het Ierse geval om een, lokaal, olie-incident is gegaan. Hoe omvangrijk dit incident kan zijn geweest is niet gemakkelijk na te gaan. Van de omliggende gebieden (West Engeland, Noord Ierland) zijn geen alarmerende cijfers gegeven.

3. Ten Slotte.

We weten dat een goed georganiseerde landelijke telling een redelijk goede doorsnee is van de olieslachtoffers in een winter voor een gebied. Uiteraard kan vrij weinig worden berekend aan de hand van één zo'n telling, maar werkelijke calamiteiten kunnen worden gesignaleerd. Het is te hopen dat de RSPB, in het huidige geval in de persoon van Lesley Underwood, kans zal zien dergelijke Internationale tellingen te blijven organiseren. Het is ook te hopen dat (weer) meer landen zich aansluiten op dit front.

4. Literatuur.

- Anker-Nilssen, T. & Røstad, O.W. 1981. Undersøkelser av oljeskadede sjøfugler i forbindelse med oljekatastrofen i Skagerrak, desember 1980/januar 1981. Publ. Zool.Mus.Oslo, Oslo.
- Camphuysen, C.J. 1981. Olieslachtoffers op de Nederlandse kust, winter 1980/81. Het Vogeljaar 29:232-238.
- Camphuysen, C.J. 1982. Verslag van de landelijke stookolieslachtoffertelling, eind februari 1982. Nieuwsbr.NSO 3:89-102.
- van Gompel, J. 1981. De massale zeevogelsterfte aan de Belgische kust tijdens de voorbijs winter. Wielewaaal 47:137-142.
- Mead, C. 1981. The Black Death. BTO news 112:1.
- Mead, C. & Baillie, S. 1982. Seabirds and oil: the worst Winter. Nature vol.292:10-11.
- Quaghebeur, D. & de Wulf, E. 1981. Onderzoek naar aanleiding van de sterfte van zeevogels door kontakt met petroleumkoolwaterstoffen. Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin, Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie, Brussel.
- Stowe, T. 1982. Beached Bird Surveys and Surveillance of cliff-breeding seabirds. RSPB, Sandy (Bedfordshire).
- Svensson, C.B. 1981. Report on the Swedish Coast Guard's activities in connection with the discovery of a great number of oil-polluted birds on the Swedish West Coast at the turn of the year 1980/81 ("operation Skagerrak 80/81"). Generaltullstyrelsen, Swedish Coast Guard HQ, Stockholm.
- Swennen, C. 1981. Zeevogelsterfte door olieverontreiniging in de winter 1980/81. Waddenbulletin 16:72-75.
- Uddén, J. & Åhlund, M. 1981. Sjöfågeldöden och oljan på bohuskusten nyåret 1981. Zool.Inst.Göteborg, Göteborg (stencil).
- Underwood, L. 1982. International Beached Bird Survey, dead birds found February 1982. RSPB, Sandy (Bedfordshire). (stencil)
- Vauk, G. 1981. Seevogelverluste durch Ölpest in einigen Gebieten an der schleswig-holsteinischen Nordseeküste in den Monaten November 1980 bis Januar 1981. Seevögel bnd.2 heft 1:60-62.
- Vauk, G. 1982. Ölpestbericht Helgoland 1981. Seevögel bnd.3 heft 3:107-109.

C.J.Camphuysen
postbus 53153
1007 RD Amsterdam